

УДК 378.016:94

**РОЛЬ ТЕХНОЛОГІЇ СИТУАТИВНОГО
МОДЕЛЮВАННЯ У ФОРМУВАННІ
МОРАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ
МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У ПРОЦЕСІ
НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ**

**THE ROLE OF SITUATIONAL MODELING
TECHNOLOGY IN SHAPING THE MORAL
AND PROFESSIONAL QUALITIES OF FUTURE
POLICEMEN IN THE PROCESS OF TRAINING
PROFESSIONAL ETHICS**

Роговенко М. М.,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент
кафедри філософії права та юридичної логіки,
Національна академія внутрішніх справ
(Київ, Україна), e-mail: m_rohovenko@ukr.net,
ORCID: 0000-0001-6380-3095

Rohovenko M. M.,

Ph.D, Associate Professor of philosophy of law
and legal logic, National Academy of Internal
Affairs (Kyiv, Ukraine), e-mail: m_rohovenko@ukr.net,
ORCID: 0000-0001-6380-3095

Досліджується роль технології ситуативного моделювання у формуванні морально-професійних якостей майбутніх поліцейських у процесі навчання професійної етики. Розглянуто можливості організації навчання за ігровою моделлю.

Ключові слова: технологія ситуативного моделювання, конфліктні ситуації, морально-професійні якості, проблемно-дискусійна гра, імітаційна гра.

The article is devoted to the role of situational modeling technology in the formation of moral and professional qualities of future policemen in the process of professional ethics training. The author considers the possibilities of organizing training according to the game model.

Keywords: situational simulation technology, conflict situations, moral professional qualities, problem-discussion game, simulation game.

Постановка проблеми. Діяльність правоохоронних органів постійно перебуває під пильною увагою українського суспільства, так як її наслідки безпосередньо впливають на забезпечення безпеки кожного громадянина та суспільства в цілому, реалізації їх законних інтересів. У зв'язку з цим підвищуються вимоги до кваліфікації випускника відомчого вищого навчального закладу. Сьогодні навчання у профільному вузі має бути зорієнтованим на засвоєння знань, що науково відбивали б дійсність і допомагали її зрозуміти. Тому, одним із найважливіших завдань викладача є застосування таких освітніх технологій, які б забезпечували як високий рівень професійної підготовки, формування морально-професійних якостей здобувачів вищої освіти у вищому навчальному закладі МВС України, так і сприяли розвитку вміння орієнтуватися в реальних життєвих ситуаціях під час виконання службових обов'язків.

Професійна діяльність працівників поліції зазвичай пов'язана з великою кількістю конфліктних ситуацій. Застосування профільних знань, умінь, які б допомагали попереджати конфлікти, або уникати їх, а якщо такі вже виникли, то успішно їх вирішувати, є мистецтвом, яким повинен володіти кожен майбутній працівник поліції. При цьому

морально-професійним якостям має належати ведуча роль.

Як свідчить практика, далеко не кожна особа, яка вступає до лав поліції, перебудовує свою свідомість відповідно до етичних вимог професійної етики поліцейського. Професійна етика поліцейського принципово відрізняється від багатьох професій своїм деонтологічним характером. Тому над формуванням морально-професійних якостей майбутньому поліцейському необхідно працювати ще під час навчання у вищому навчальному закладі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема морального становлення особистості завжди була в центрі уваги науковців. Психолого-педагогічним аспектам морального становлення особистості, в тому числі і майбутнього правоохоронця, формуванню моральних цінностей, ролі духовно-морального виховання присвячені праці А. А. Булди, О. В. Журби, М. М. Аплетасва, Т. Г. Аболіної, В. В. Єфименко, О. М. Лінчук, О. П. Кислашко, І. Л. Сіданіч, О. М. Бандурки, М. М. Ібрагімова, В. В. Куліченка, Б. Г. Сьєдіна.

Т. Г. Аболіна, В. В. Єфименко, О. М. Лінчук розглядають сутність морально-ціннісних орієнтацій. О. П. Кислашко, І. Л. Сіданіч підкреслюють роль духовно-морального виховання у моральному становленні особистості. А. А. Булда, О. В. Журба розкривають роль і місце етичних знань у формуванні моральних якостей молоді та відповідних моделей мислення, переконання й поведінки.

Роль спілкування у процесі колективної навчальної діяльності як специфічної форми набуття моральних якостей розкрито в роботах О. П. Медведіцкова, І. К. Матюші, В. Ф. Лозниці, Є. М. Ільїна, О. І. Клепікова, І. Т. Кучерявого, І. Б. Первіна, та ін.

Сучасні підходи до організації освітнього процесу показано у працях О. І. Пометун, О. М. Пехоти, А. З. Кіктенко, О. М. Любарської, К. Ф. Нор та ін.

Невирішені частини проблеми. Таким чином, розробка даної проблеми не є новою, вона ведеться в різних напрямках, проте досвід практичної роботи показує, що викладач не завжди використовує сучасні підходи до організації освітнього процесу, зокрема технології ситуативного моделювання для цілеспрямованого формування морально-професійних якостей майбутнього поліцейського.

Мета дослідження – показати роль технології ситуативного моделювання у формуванні морально-професійних якостей майбутнього поліцейського у процесі навчання професійної етики.

Основні результати дослідження. Законом України «Про Національну поліцію» до основних завдань поліції віднесені забезпечення публічної безпеки і порядку, охорона прав і свобод людини. Тому вміння поводитися з людьми є одним з найважливіших чинників у службовій діяльності. Практика показує, що найбільш поширеними труднощами, які виникають під час виконання службових обов'язків поліцейського, є невміння попереджати чи вирішувати конфліктні ситуації.

Аналіз літературних джерел свідчить, що проявами моральних конфліктів у діяльності

поліцейських є: конфлікти, пов'язані з професійною і моральною деформацією; конфлікти, обумовлені порушенням державної дисципліни під час реєстрації і обліку злочинів; конфлікти, пов'язані з низьким рівнем розвитку морально-етичних почуттів: грубість, недбале ставлення до справи, неуважність до громадян, безтактність, байдужість [3].

З огляду на вищезазначене, слід зауважити, що поліцейський, як і кожна людина, щоденно опиняється в ситуації морального вибору. І від правильно обраної поведінки залежить його честь, гідність, довіра громадян та їх бажання співпрацювати з поліцією. Способи, якими буде вирішувати виниклі проблеми поліцейський, успішне виконання ним моральних зобов'язань, залежатиме від сформованих морально-професійних якостей, що є одним із показників його суспільної значущості. Тому, кожен поліцейський має виховувати в собі, перш за все, такі морально-професійні якості як дисциплінованість, рішучість, мужність, ініціативу, витримку, самоконтроль [1]. Серед вищезазначених моральних якостей суттєве значення для попередження конфліктних ситуацій або їх вирішення під час виконання службових обов'язків мають витримка та самоконтроль. Ефективним засобом формування саме цих якостей може стати застосування технології ситуативного моделювання на семінарських та практичних заняттях з професійної етики.

В основі технології ситуативного моделювання лежить модель навчання у грі, тобто побудова навчального процесу за допомогою включення курсанта у гру. Як зазначає О. Л. Кожем'яка, гра має надзвичайно широкі можливості, бо дозволяє кожному відчути себе суб'єктом життєдіяльності. Гра є важливим засобом ціннісних орієнтувань, діяльності, в процесі якої більш успішно проходить засвоєння форм поведінки, можливість спілкуватися, виявляючи при цьому якості, які недоступні у повсякденному житті [4]. О. І. Пометун, Л. В. Пироженко підкреслюють, що учасники навчального процесу за ігровою моделлю знаходяться в інших умовах, ніж у традиційному навчанні. Кожен має можливість набувати навичок співробітництва в соціальному аспекті, брати на себе відповідальність за обране рішення [8].

З дослідженнями Г. К. Селевко, ігрова діяльність у людській практиці виконує певні функції, серед яких для нашого дослідження особливе значення мають: комунікативна, самореалізація, діагностична, корекції та соціалізації [9]. Зокрема, призначення комунікативної функції в ігровій діяльності для майбутнього поліцейського – сприяти виробленню вміння правильно вести бесіду, вміння ставити запитання і слухати відповіді, вибирати лінію поведінки залежно від ситуації, спілкуватись у несприятливих умовах, виявляти майстерність у дискусії.

Функція самореалізації має сприяти широкому вибору способів поведінки. Функція корекції дозволить моделювати різні варіанти службових ситуацій та корегувати їх, вносити позитивні зміни у структуру особистісних показників, соціалізації – сприяти обміну досвідом і знаннями, засвоєнню

норм поведінки. Діагностична функція допоможе подивитись кожному учаснику гри на себе зі сторони та виявити відхилення від нормативної поведінки.

Аналіз літературних джерел свідчить, що на сьогодні існує широка палітра інтелектуальних ігор, але єдиного підходу до їх класифікації немає. Зокрема, К. О. Баханов за методикою проведення поділяє ігри на ігри-змагання, сюжетні, рольові, ділові, імітаційні, ігри-драматизації; за дидактичною метою – на актуалізуючі, формуючі, узагальнюючі та контрольні-корекційні [2].

У свою чергу І. М. Ломачинська ділові ігри за функціональним призначенням поділяє на навчальні, для розв'язання практичних завдань, проєктні та дослідницькі ділові ігри [6]. Отже, можливості організації навчання у грі є досить широкими.

Виходячи з вищезазначеного, для нашого дослідження особливий інтерес становлять імітаційні та рольові ігри. Імітаційні ігри – це процедури з виконання певних простих відомих дій, які імітують будь-які явища навколишньої дійсності. Мета рольової гри – визначити ставлення до конкретної життєвої ситуації, набути досвіду шляхом гри [8]. Як імітаційні так і рольові ігри використовують для набуття конкретних навичок та застосування їх на практиці.

Опираючись на дослідження М. В. Короткової, О. І. Пометун та Г. О. Фрейман зазначають, що рольові ігри вирізняються наявністю прямої мови учасників уявної ситуації, що начебто мала місце в минулому або відбувається нині (з обговоренням минулого). Також вчені поділяють рольові ігри на театралізовані вистави, театралізовані ігри, проблемно-дискусійні ігри [5; 7].

На нашу думку, саме у ході проблемно-дискусійної гри курсанти можуть відтворювати умовну конфліктну ситуацію, обговорювати важливе питання чи проблему. Проблемно-дискусійна гра передбачає суперечку учасників, де кожен курсант може відстоювати свою позицію, чи позицію свого героя. Результати такої гри повністю залежать від попередньої підготовки кожного з учасників, де особлива увага має акцентуватись саме на тих морально-професійних якостях, які необхідно формувати з метою усунення конфліктних ситуацій, зокрема ініціативу, витримку, самоконтроль. Наявність зазначених якостей у майбутнього поліцейського сприятиме попередженню виникнення конфліктних ситуацій, а у разі їх виникнення – здатності контролювати протікання конфлікту з подальшою мінімізацією його негативних наслідків.

У дослідженнях, присвячених методиці використання інтелектуальних ігор в освітньому процесі зазначається, що ігрова діяльність може використовуватись: як самостійна технологія для засвоєння теми; як елемент більш широкої технології; як заняття або його частина (вступ, пояснення, закріплення, вправи, контроль); як технологія позааудиторної роботи [4].

Як приклад, можна навести фрагмент семінарського заняття з професійної етики з теми «Конфліктні ситуації у професійній діяльності поліцейських та шляхи їх подолання». Метою даного

заняття є розкриття моральних аспектів проблеми конфліктів у професійній діяльності поліцейських, форм їх прояву та способів подолання. У ході заняття курсанти повинні з'ясувати моральну природу конфліктів, типологію конфліктів, їх сутність і структуру, об'єктивні і суб'єктивні причини, специфіку їх прояву у професійній діяльності поліцейських, визначити правила безконфліктного спілкування, розглянути технологію розв'язання конфліктів та акцентувати увагу саме на тих морально-професійних якостях, які необхідно мати майбутньому поліцейському для подолання конфліктів під час виконання службових обов'язків.

Проблемно-дискусійна гра може бути запропонована під час закріплення теми як самостійна технологія, у ході якої курсанти мають обговорити проблемні ситуації та продемонструвати набуті вміння. Курсантам пропонується кілька стадій розвитку кожного конфлікту та завдання, яке вони мають виконати:

- 1) фоновий передконфліктний стан;
- 2) розвиток конфлікту на інтелектуальному рівні;
- 3) відкрите протиборство сторін, яке характеризується бурхливими реакціями;
- 4) етап застосування санкцій;
- 5) нестійкий перехідний етап, стан, пов'язаний з моральними оцінками та емоціями у зв'язку із застосуванням санкцій;
- 6) стійкий морально-психологічний післяконфліктний стан.

Виходячи із запропонованих стадій розвитку конфлікту, пропонується завдання: «Які труднощі можуть виникнути на кожній із стадій розвитку конфлікту? Обґрунтуйте, якими морально-професійними якостями необхідно володіти поліцейському для усунення конфлікту?».

Особливість проблемно-дискусійної гри полягає в тому, що її учасниками є всі курсанти групи. При цьому у проблемно-дискусійній грі важлива роль належить науково-педагогічному працівнику, який перед початком гри інструктує курсантів, у ході гри управляє їх діяльністю, постійно контролює хід гри та спрямовує її у визначеному напрямку. Підводячи підсумки заняття, викладач організовує обговорення результатів гри з детальним аналізом дій курсантів на різних стадіях розвитку конфлікту та акцентує увагу на тих морально-професійних якостях, які необхідно мати для подолання труднощів на кожній із стадій конфлікту.

Також, як самостійна технологія або елемент більш широкої технології під час семінарського чи практичного заняття з професійної етики курсантам може бути запропонована імітаційна гра з метою вирішення типових конфліктних ситуацій, зокрема: між поліцейським та порушниками громадського порядку, між дільничним та особою під час прийому громадян, чи під час обшуку, огляду місця події та виконання інших службових обов'язків. На відміну від проблемно-дискусійної гри, курсанти можуть виконувати дії індивідуально або в групах. Учасники імітаційної гри відтворюють конкретну ситуацію в

рамках заданої програми. При цьому викладач надає чіткі поопераційні інструкції. Наприкінці заняття викладач організовує обговорення отриманих результатів імітаційної гри з метою усвідомлення учасниками ролі морально-професійних якостей майбутніх поліцейських у вирішенні конфліктних ситуацій під час виконання службових обов'язків.

Висновок. Таким чином, застосування технології ситуативного моделювання сприяє підвищенню якості навчання, розвиває здібності, інтелектуальний потенціал, стимулює пізнавальний інтерес, ініціативність, допомагає оволодіти досвідом правильної поведінки, а найголовніше – цілеспрямованому формуванню морально-професійних якостей, необхідних для подолання конфліктних ситуацій майбутніми поліцейськими під час виконання службових обов'язків.

Список використаних джерел

1. Бандурка, ОМ., 2001. 'Професійна етика працівників органів внутрішніх справ', Харків: *HVBC*, 220 с.
2. Баханов, КО., 2004. 'Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі: монографія', Запоріжжя: *Просвіта*, 328 с.
3. Ибрагимов, ММ., Куличенко, ВВ., Съедин, БГ., 1990. 'Профессиональная этика и эстетическая культура сотрудников органов внутренних дел: учебное пособие', К.: *НЛІ РІО Київської вищої школи МВД СССР им. Ф. Э. Дзержинского*, 304 с.
4. Кожем'яка, ОЛ., 2005. 'Інтелектуальні ігри на уроках історії', Х.: *Вид. група «Основа»*, 144 с.
5. Короткова, МВ., 2001. 'Методика проведения игр и дискуссий на уроках истории', М.: *ВЛАДОС-ПРЕСС*, 256 с.
6. Ломачинська, ІМ., 2005. 'Професійна етика: навч. посіб. для дистанційного навчання', К.: *Університет «Україна»*, 227 с.
7. Пометун, ОІ., Фрейман, ГО., 2005. 'Методика навчання історії в школі', К.: *Генеза*, 328 с.
8. Пометун, ОІ., (ред.) 2004, 'Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук. метод. посібник', К.: *Видавництво А.С.К.*, 192 с.
9. Селевко, ГК., 1998. 'Современные образовательные технологии: учебное пособие', М.: *Народное образование*, 256 с.

References

1. Bandurka, OM., 2001. 'Profesiina etyka pratsivnykiv orhaniv vnutrishnikh sprav (Professional ethics for internal affairs officers)', Kharkiv: *NUVS*, 220 s.
2. Bakhanov, KO., 2004. 'Innovatsiini systemy, tekhnolohii ta modeli navchannia istorii v shkoli: monohrafiia (Innovative Systems, Technologies and Models of Learning History at School: Monograph)', Zaporizhzhia: *Prosvita*, 328 s.
3. Ibragimov, MM., Kulichenko, VV., S'edin, BG., 1990. 'Professional'naja etika i jesteticheskaja kul'tura sotrudnikov organov vnutrennih del: uchebnoe posobie' (Professional ethics and aesthetic culture of internal affairs officers: study guide)', K.: *Nli RIO Kievskoj vysshej shkoly MVD SSSR im. F. Je. Dzerzhinskogo*, 304 s.
4. Kozhemiaka, OL., 2005. 'Intelektualni ihry na urokakh istorii (Intelligent games in history lessons)', Kh.: *Vyd. hrupa «Osnova»*, 144 s.
5. Korotkova, MV., 2001. 'Metodyka provedenyia yhr u dyskusyji na urokakh ystoryy (Methods of conducting games and discussions on the lessons of history)', M.: *VLADOS-PRESS*, 256 s.
6. Lomachynska, IM., 2005. 'Profesiina etyka: navch. posib. dlia dystantsiinoho navchannia (Professional Ethics: a tutorial for distance learning)', K.: *Univertsytet «Ukraina»*, 227 s.
7. Pometun, OI., Freiman, HO., 2005. 'Metodyka navchannia istorii v shkoli (Methods of teaching history at school)', K.: *Genesa*, 328 s.
8. Pometun, OI., (red.) 2004. 'Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia: nauk. metod. posibnyk (Modern lesson. Interactive learning technologies: a scientific and methodological manual)', K.: *Vydavnytstvo A.S.K.*, 192 s.
9. Selevko, HK., 1998. 'Sovremennye obrazovatelnye tekhnolohy: uchebnoe posobyie (Modern educational technology: study guide)', M.: *Narodnoe obrazovanye*, 256 s.